
1998

ÅRSRAPPORT

Socialtjänsten i Östergötland

LÄNSSTYRELSEN

ÖSTERGÖTLAND

Socialtjänsten i Östergötlands län 1998

Allmänt

Länsstyrelsens årsrapport är en sammanfattande redovisning och bedömning av utvecklingen inom socialtjänsten i Östergötland. Årsrapporten grundar sig bl a på länsstyrelsens tillsynsrapporter inom de olika sakområdena, enskilda tillsynsärenden och iakttagelser gjorda i samband med kommunbesök, kontakter med enskilda, politiker och tjänstemän. Avsikten med årsrapporten är att ge en allmän analys och bedömning av socialtjänsten i länet. Socialstyrelsen som har ansvaret för den nationella tillsynen sammanställer samtliga länsstyrelsers årsrapporter.

Den statliga tillsynen över den kommunala socialtjänsten har kommit alltmer i fokus. Länsstyrelsens uppgift är dock inte enbart att granska och kontrollera utan även att bidra till förbättringar och utveckling inom området.

Länsstyrelsen är medveten om att rapporten kan uppfattas som negativ. Det är därför viktigt att framhålla att det inom samtliga socialtjänstverksamheter utförs ett många gånger hängivet och kompetent arbete. Det ligger dock i sakens natur att en rapport från Länsstyrelsen i första hand blir en redovisning av vad som inte har fungerat, då det ur kvalitetssynpunkt är viktigt att detta åtgärdas.

Svårigheterna är betydande när det gäller att bedöma orsakerna till att exempelvis tvångsvården minskar eller ökar, eller att vissa tillsynsärenden ökar. Länsstyrelsen kan peka på att så är fallet men endast ange troliga alternativa orsaker. Det är därför av synnerlig vikt att kommunerna själva som ett led i sin uppföljning och utvärdering följer upp och analyserar de förändringar som sker och vidtar förbättringsåtgärder.

En allmän tendens är att Länsstyrelsen får agera medlare mellan olika kommuner rörande vem som har ansvaret för ett visst ärende. Risken är stor att den enskilde i det läget inte får någon hjälp alls.

Länsstyrelsen har haft en fortsatt hög belastning av telefonrådgivningen till allmänhet och handläggare i kommunerna inte minst inom områdena socialbidrag, barnavård och familjerätt. I kontakter med kommunerna har framkommit att flera kommuner har svårigheter att behålla och rekrytera kompetent personal. I två kommuner är personalsituationen så allvarlig att yrkesinspektionen har agerat.

Hur människor blir bemötta inom socialtjänsten har varit föremål för diskussion. Klagomål rörande detta förekommer inom socialtjänstens samtliga verksamhetsområden. Länsstyrelsen kan konstatera att antalet klagomål i detta hänseende ökat under de senaste åren. Det förefaller som om detta sammanfaller med kommunernas besparingar och den därmed ökande arbetsbelastningen för personalen. Det är därför viktigt att kommunerna håller dialogen om etik och moral i arbetet levande. Länsstyrelsens möjligheter att klarlägga hur bemötandet varit är i det närmaste obefintlig då oftast ord står mot ord. Denna situation är olycklig både för den enskilde och den utpekade tjänstemannen.

Det finns anledning att tro att händelser som faller inom begreppet övergrepp i vården inom både äldre- och handikappomsorg ej anmäls. Länsstyrelsen ställer sig frågan hur kommunernas rutiner för hantering av anmälningar fungerar och hur stort mörkertalet är.

Kvalitetsutvecklingsarbete inom socialtjänsten har påbörjats i alla länets kommuner. Den verksamhet som bedrivits inom ramen för Projekt Gothia bedöms ha haft stor betydelse för den positiva utvecklingen. Projekt Gothia är ett länsövergripande projekt vars syfte är att initiera och stödja kvalitetsutveckling inom socialtjänsten. Projektet finansieras av Socialstyrelsen och drivs i samverkan mellan Östergötlands Kommunförbund och Centrum för kommunstrategiska studier vid Linköpings universitet.

Sammanfattning

Ekonomiskt bistånd

I verksamhetstillsynen ”Normer och riktlinjer för socialbidrag 1998” gjordes en jämförelse av de riktlinjer som antagits av nio av länets 13 kommuner. Jämförelsen omfattade posterna omfattande tandvård, hemutrustning, TV m m, semester och rekreation, spädbarnsutrustning och cykel m m. Undersökningen visade att det föreligger ganska stora skillnader mellan vad kommunerna anser vara skälig levnadsnivå.

I verksamhetstillsynen ”Från överklagande till verkställighet, En uppföljande studie” kan konstateras att brister fortfarande föreligger. Handläggningstiden i överklagningsärenden överstiger i mer än hälften av fallen en vecka och det föreligger fortfarande brister i dokumentationen. Endast i åtta ärenden av tjugo gick att följa hela handläggningen av överklagandet. Tiden för verkställighet av domarna har dock förkortats jämfört med förra undersökningstillfället.

Barn, unga och familjer

Länsstyrelsen har tagit del av alla handlingar i Länsrättens mål som rör tvångsomhändertaganden av barn och ungdom. Utredningarnas kvalitet när det gäller de sociala analyserna tenderar att bli alltmer professionella, vilket bör förstärka barnperspektivet i utredningarna. Som goda exempel kan nämnas Motala och Linköpings kommuner.

Handläggarna som arbetar med barn och ungdomsvård har alltså en hög arbetsbelastning. Flera kommuner har påtalat svårigheterna att rekrytera erfaren och kompetent personal till vakanta tjänster. Kompetent personal är en grundförutsättning för god kvalitet. En förklaring till den höga arbetsbelastningen och till att de individuella insatserna ökar inom socialtjänsten kan vara neddragningarna inom de generella verksamheterna barnomsorg och skola. Oroväckande är att antalet barn och ungdomar som är i behov av kontakt med barnpsykiatri alltså ökar.

Av de ärenden som varit föremål för tillsyn framgår att socialtjänsten alltså brister i sin handläggning och dokumentation. Att arbetsbelastningen ökat för länets barn- och ungdomshandläggare avspeglar sig i ett ökat antal muntliga klagomål till Länsstyrelsen. Klagomålen rör dess värre alltmer bemötande och en misstro mot socialtjänstens handläggare. Detta kan oftast härledas till brister i information, tillgänglighet och avsaknad av god relation mellan den enskilde och handläggaren.

Vuxna missbrukare

Samtal från enskilda, frivilligorganisationer och uppgifter från socialtjänstens handläggare tyder på att missbrukare generellt fått det mycket svårare på bostadsmarknaden. Från några kommuner rapporteras att socialarbetarna ägnar allt mera tid åt att försöka ordna "tak över huvudet" och förhandla med fastighetsägare, samt förklara för anhöriga varför bostäder inte kan ordnas.

Uppgifter från socialtjänstens handläggare tyder på att missbrukarens begäran om hjälp ofta inte formaliseras till en ansökan utan leder till en diskussion om vårdbehovet och hur detta kan tillgodoses. Brister i socialtjänstens dokumentation, i de fall då vårdbehov tillgodoses i kommunens "egen" öppenvård, gör att det kan vara svårt att få insyn i socialtjänstens handläggning av dessa ärenden och bedöma huruvida den enskilde får rätt vård och bedöma effekterna av den förändrade överklagningsrätten.

Familjerätt och familjerådgivning

Det familjerättsliga arbetet i länets kommuner håller över lag en god kvalitet och handläggarna har god kompetens och lång erfarenhet av familjerättsligt arbete.

Enligt företrädare för kommunerna har ändringarna i Föräldrabalken inte fått den publicitet som är önskvärd. Föräldrar har inte i tillräcklig grad informerats om möjligheten att genom samarbetssamtal få hjälp att nå enighet när det gäller vårdnad, boende och umgänge.

Äldreomsorg

Äldreomsorgen har kommit att fokuseras alltmer genom den debatt som pågår om kvaliteten inom verksamheten. Politiskt är detta socialtjänstområde mest prioriterat och ambitioner finns att skapa förutsättningar för en även i framtiden god kvalitet. Kvalitetsutvecklingsarbete pågår i samtliga av länets kommuner och även regionalt har avsatts resurser.

Den centrala nivåns politiska ambition att utveckla äldrevården står i ett slags motsatsförhållande till de besparingskrav och den kärva ekonomi som kommunerna har. Det finns stora behov av insatser i form av anpassad personaltäthet inom vården, kompetensutveckling och utbildningssatsningar för att klara framtidens personalförsörjning. Arbetsledartätheten har minskat och medfört att arbetsledare fått större ansvarsområden.

Handikappomsorg

Den successiva ökning av det totala antalet LSS-insatser som skett de senaste åren uppfattas av flera av länets små och mellanstora kommuner som alltmer svårbemästrat ur ekonomisk synpunkt.

Länsstyrelsen har också noterat att kommunerna under året i flera fall haft problem att hitta fungerande boenden/insatser för funktionshindrade med stora och vårdkrävande behov. Här sammanhänger också en för den vårdande personalen allt svårare och mer pressad arbetssituation med åtföljande risk för utbrändhet som följd.

Signaler har framförts om ett ökat behov av resurser till anhörigstöd för funktionshindrade. Ett förhållande som utan tvekan måste bedömas som störst för gruppen funktionshindrade barn och ungdomar där syskon och föräldrar, ofta i en ny och svår situation, i många fall är i akut behov av stöd.

Individ- och familjeomsorg (IFO)

EKONOMISKT BISTÅND

Kvalitativt underlag

- *Tendenser (beskrivs i relation till tidigare års iakttagelser, har de förstärkts eller försvagats, samt tendenser som uppmärksammats först under året)*

- positiva utvecklingstendenser:

Kommunerna fortsätter att utveckla samarbetet med andra myndigheter ex vis Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen för att bidragstagaren skall komma ur sitt bidragsberoende. Utvecklingen mot ett mera planmässigt arbete fortgår. I flera kommuner utmynnar det samarbete som sker med andra myndigheter i att man tillsammans med den enskilde upprättar en skriftlig handlingsplan. Många bidragstagare erhåller sysselsättning i olika projekt som tillkommit på kommunernas initiativ.

- oroande utvecklingstendenser:

Många av de klagomål som framförs per telefon handlar om bemötande. Man upplever att socialtjänstens handläggare inte lyssnar och att man inte blir bemött med respekt och att ”ingen ser till hela vår situation”. Många är helt förtvivelade och ser ingen lösning på sina problem samtidigt som man uppger att man ”inte orkar att överklaga”.

Länsstyrelsen får i många ärenden agera medlare mellan olika kommuner rörande vem som har ansvaret för ett visst ärende. Risken är stor att den enskilde i det läget inte får någon hjälp alls.

Kriminalvården har under året, trots ändringen i 72 a § SoL, vid flera tillfällen påtalat att problem föreligger att få ansvarig kommun dvs folkbokföringskommunen att ta sitt ansvar. Kriminalvården försöker att i god tid före det att vården skall avslutas få en planering till stånd. Även om kontakten med socialtjänsten etablerats flera månader i förväg ”fördröjs ärendet av socialtjänsten”. Man har i flera fall varit tvingad att ”gå förbi” handläggaren och vända sig till chef eller ordförande för att lösa situationen.

Under 1997 uppmärksammades att i några fall, vid så kallat akut nödsituation, att matpengar inte betalades till hela familjen utan endast till barnen eller endast till kvinnan och barnen. Under 1998 har i flera fall bistånd till akuta matpengar avslagits helt och detta gäller även för barnfamilj. I ett ärende framgår av Länsrättsdom att kommunen motiverat sitt avslag med att den enskilde, som saknade egen bostad, fick sina primära behov av mat och husrum tillgodosedda eftersom han bodde hos en kamrat. Länsrätten upphävde nämndens beslut.

Vid kontakt med enskilda och handläggare i Norrköpings kommun har framkommit att de av kommunen antagna normerna för hushållsel i allmänhet inte täcker de kostnader som den enskilde har, vilket innebär att den enskilde får avslag på den del av kostnaden som överstiger normen.

I verksamhetstillsynen ”Normer och riktlinjer för socialbidrag 1998” gjordes en jämförelse av de riktlinjer som antagits av nio av länets 13 kommuner. Jämförelsen omfattade posterna omfattande tandvård, hemutrustning, TV m m, semester och rekreation, spädbarnsutrustning och cykel m m. Undersökningen visade att det föreligger ganska stora skillnader mellan vad kommunerna anser vara skälig levnadsnivå.

- ***Brister (beskriv och bedöm de brister som uppmärksammats under året):***

Brister har i några fall konstaterats vad gäller handläggning av återkrav enligt 33 och 33 a §§ SoL. I ett fall enligt 33 a § hade handläggaren tillställt den enskilde inbetalningskort med förfallodag trots att det saknades beslut från ansvarig nämnd om återbetalning.

När det gäller bistånd till ändamål som faller under 6 g § har enskilda från flera kommuner i länet vänt sig till Länsstyrelsen med förfrågningar eftersom de i kontakt med socialtjänsten fått muntlig uppgift om att ”bistånd inte beviljas till sådant”. Av handlingar från Länsrätten har framgått att avslag i många fall getts med hänvisning till kommunens riktlinjer. Någon utredning har inte gjorts och därmed inte heller någon individuell bedömning av om den sökande uppnår skälig levnadsnivå.

I verksamhetstillsynen ”Från överklagande till verkställighet, En uppföljande studie” kan konstateras att brister fortfarande föreligger. Handläggningstiden i överklagningsärenden överstiger i mer än hälften av fallen en vecka och det föreligger fortfarande brister i dokumentationen. Endast i åtta ärenden av tjugo gick att följa hela handläggningen av överklagandet. Tiden för verkställighet av domarna har dock förkortats jämfört med förra undersökningstillfället.

BARN, UNGA OCH FAMILJER

Kvalitativt underlag

- **Tendenser** (beskrivs i relation till tidigare års iakttagelser, har de förstärkts eller försvagats, samt tendenser som uppmärksammats först under året)

- positiva utvecklingstendenser:

Den kvalificerade öppenvården fortsätter att vara betydelsefull och kommunerna utvecklar ständigt nya verksamheter för att tillgodose barns och ungdomars behov av stöd och hjälp. Personalen som arbetar i dessa verksamheter har ofta en bred kompetens och lång erfarenhet av socialt arbete. Flera kommuner i länet har under året fortsatt att satsa på och vidareutveckla utredningsmetodikerna när det gäller barns och ungdomars förhållanden. Som exempel kan framhållas nätverksarbete, familjerådslag samt sk utredningslägenhet där utredningsarbetet sker med hög effektivitet.

Länsstyrelsen har tagit del av alla handlingar i Länsrättens mål som rör tvångsomhändertaganden av barn och ungdom. Utredningarnas kvalitet när det gäller de sociala analyserna tenderar att bli alltmer professionella, vilket bör förstärka barnperspektivet i utredningarna. Som goda exempel kan nämnas Motala och Linköpings kommuner.

- oroande utvecklingstendenser:

Både antalet tillsynsärenden och telefonsamtal är högt när det gäller barn och ungdomsvården. Tillsynsärendena rör i första hand felaktigheter när det gäller handläggningen. Av telefonsamtalen framgår att man ofta är missnöjd med handläggarens bemötande och med bristen på tillgänglighet. Undantagna från kritik i detta avseende är endast Ödeshög och Ydre kommuner.

Barn och ungdomar som idag blir föremål för LVU-vård har en allt svårare problematik, sociala störningar med kriminell belastning och/eller psykisk problematik. Om man granskar LVU-statistiken rörande barn och ungdomar finner man att antalet omhändertaganden minskat betydligt sedan 1996. Orsaken kan vara en ökad satsning på öppenvårdsresurser. Å andra sidan kan ett minskat antal LVU-ingripanden vara effekter av kommunernas besparingar. Ökat orsak är ändå antalet tvångsomhändertaganden idag mycket högt jämfört med hela 1980-talet.

Handläggarna som arbetar med barn och ungdomsvård har alltså en hög arbetsbelastning. Flera kommuner har påtalat svårigheterna att rekrytera erfaren och kompetent personal till vakanta tjänster. Kompetent personal är en grundförutsättning för god kvalitet. En förklaring till den höga arbetsbelastningen och till att de individuella insatserna ökar inom socialtjänsten kan vara neddragningarna inom de generella verksamheterna barnomsorg och skola. Oroväckande är att antalet barn och ungdomar som är i behov av kontakt med barnpsykiatri alltså ökar.

Brister (beskriv och bedöm de brister som uppmärksammats under året):

Av de ärenden som varit föremål för tillsyn framgår att socialtjänsten alltför ofta brister i sin handläggning och dokumentation. Att arbetsbelastningen ökat för länets barn- och ungdomshandläggare avspeglar sig i ett ökat antal muntliga klagomål till Länsstyrelsen. Klagomålen rör dess värre alltmer bemötande och en misstro mot socialtjänstens handläggare. Detta kan oftast härledas till brister i information, tillgänglighet och avsaknad av god relation mellan den enskilde och handläggaren.

VUXNA MISSBRUKARE

Kvalitativt underlag

- ***Tendenser (beskrivs i relation till tidigare års iakttagelser, har de förstärkts eller försvagats, samt tendenser som uppmärksammats först under året)***

- positiva utvecklingstendenser:

Socialtjänsten har visat ett ökat intresse för kvalitetsutveckling inom missbrukarvården. Det seminarium om kvalitet och metodutveckling inom missbrukarvården som arrangerades av Länsstyrelsen och Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) lockade många representanter både från socialtjänsten och de behandlingsenheter i länet som bedriver missbrukarvård. Efter seminariet har några kommuner hört av sig till Länsstyrelsen och uttryckt intresse för Addictive Severity Index (ASI).

I LVM-statistiken för 1997 konstaterades ett avbrott i den nedåtgående trenden för tvångsomhändertaganden av vuxna missbrukare som gällt sedan 1994. Under 1998 har LVM fortsatt att öka på ett anmärkningsvärt sätt. Jämfört med 1997 års statistik ökar omedelbara omhändertaganden med 56 %, kommunernas ansökningar om vård med 58 % och Länsrättens bifallsdomar med 38 %.

Att LVM ökar kan tolkas på olika vis. En positiv tolkning är att kommunerna trots sviktande ekonomi tar sitt ansvar. En negativ tolkning är att förebyggande insatser dragits ned till en nivå som innebär att kommunerna tillhandahåller vård först i ett akut skede.

- oroande utvecklingstendenser:

Samtal från enskilda, frivilligorganisationer och uppgifter från socialtjänstens handläggare tyder på att missbrukare generellt fått det mycket svårare på bostadsmarknaden. I första hand gäller detta möjligheten för s.k. ”kända missbrukare”, att efter behandling eller fängelsevistelse, få egna lägenhetskontrakt. Kraven från fastighetsägarna, även kommunala, har successivt höjts så att det numera även är svårt för socialtjänsten att hjälpa via andrahandskontrakt e.dyl. Från några kommuner rapporteras att socialarbetarna ägnar allt mera tid åt att försöka ordna ”tak över huvudet” och förhandla med fastighetsägare, samt förklara för anhöriga varför bostäder inte kan ordnas.

Frivilligorganisationer, främst i Linköping och Norrköping har framfört att andelen hemlösa ökat. Uppgifterna har inte bekräftats av kommunerna.

Länsstyrelsens ambition att följa upp avslagsbeslut enligt 6 g § SoL, då enskild ansökt om vård och behandling, har försvårats då det visat sig att antalet formella avslagsbeslut är väldigt få. Uppgifter från socialtjänstens handläggare tyder på att missbrukarens begäran om hjälp ofta inte formaliseras till en ansökan utan leder till en diskussion om vårdbehovet och hur detta kan tillgodoses. Brister i socialtjänstens dokumentation, i de fall då vårdbehov tillgodoses i kommunens ”egen” öppenvård, gör att det kan vara svårt att få insyn i socialtjänstens handläggning av dessa ärenden och bedöma huruvida den enskilde får rätt vård och bedöma effekterna av den förändrade överklagningsrätten.

Antalet telefonsamtal från socialsekreterare på temat ”missbrukaren hör inte hemma i vår kommun” har ökat. Trots förtydligandet i 72 a § SoL tycks många kommuner ha svårt att komma överens. En strävan efter att försöka hålla ”dyra” ärenden ifrån sig kan skönjas.

- **Brister** (beskriv och bedöm de brister som uppmärksammats under året):

Länsstyrelsens aktgranskning i Finspång och Mjölby av LVM-ärenden, som inte lett till ansökan om LVM-vård, visade på påtagliga handläggningsbrister i Finspång. Här saknades i samtliga fall (tre ärenden), utredning enligt 7 § LVM trots att beslut om att inleda och avsluta utredning hade fattats.

FAMILJERÄTT OCH FAMILJERÅDGIVNING

Kvalitativt underlag

- **Tendenser** (beskrivs i relation till tidigare års iakttagelser, har de förstärkts eller försvagats, samt tendenser som uppmärksammats först under året)

- positiva utvecklingstendenser:

Det familjerättsliga arbetet i länets kommuner håller över lag en god kvalitet och handläggarna har god kompetens och lång erfarenhet av familjerättsligt arbete.

Socialtjänsten har viktiga uppgifter att fylla när det gäller samförstånds lösningar i frågor som rör barn. Socialtjänsten skall enligt 1998-års vårdnadsreform, Vårdnad, boende och umgänge, se till att föräldrar får hjälp med att träffa avtal om vårdnad, boende och umgänge. Detta har medfört en ökad användning av samarbetssamtal vilket med stor sannolikhet kommer att leda till att vårdnads- och umgängesutredningar kommer att bli färre, då föräldrar får möjlighet att nå enlighet. Detta bygger på principen om barnets bästa.

- oroande utvecklingstendenser:

Antalet muntliga klagomål som kommer till Länsstyrelsen har ökat när det gäller familjerättens område. De tillsynsärenden och telefonsamtal som gäller familjerätt handlar ofta om felaktigheter när det gäller socialtjänstens inblandning i umgängessituationer, hur vårdnadsutredningarna bedrivs samt klagomål mot bemötande. När det gäller kritiken rörande vårdnadsutredningar finns det oftast ett missnöje från ena parten och oftast är det alltjämt fäderna som känner sig orättvist behandlade.

Folkbokföringslagen innehåller inte några särskilda bestämmelser rörande barns bosättning. Ett beslut om boende efter ett av Socialnämnden godkänt avtal får därför inte någon avgörande betydelse vid beslut om barnets folkbokföring. Folkbokföringslagen tar ingen hänsyn till föräldrarnas önskemål. Detta begränsar möjligheten till att ordna barnets boende på det sätt som är bäst för barnet. Barns folkbokföring är ofta avgörande för rätten att uppbära sociala förmåner.

• ***Brister*** (beskriv och bedöm de brister som uppmärksammats under året):

Av de tillsynsärenden som varit föremål för Länsstyrelsens granskning framgår att det finns vissa brister i handläggningen. Det har exempelvis gällt felaktiga umgängesbegränsningar och medverkan av kontaktperson i strid mot domstolarnas beslut.

Enligt företrädare för kommunerna har ändringarna i Föräldrabalken inte fått den publicitet som är önskvärd. Föräldrar har inte i tillräcklig grad informerats om möjligheten att genom samarbetssamtal få hjälp att nå enighet när det gäller vårdnad, boende och umgänge. Ansvaret för att informationen når ut till enskilda och berörda myndigheter vilar i första hand på Socialstyrelsen, men även kommunerna, Domstolsverket och domstolarna har ett ansvar. Några ekonomiska medel utöver befintliga budgetramar har inte tilldelats kommunerna för informationsinsatser.

Äldreomsorg

Kvalitativt underlag

- ***Tendenser*** (beskrivs i relation till tidigare års iakttagelser, har de förstärkts eller försvagats, samt tendenser som uppmärksammats först under året)

- positiva utvecklingstendenser:

Äldreomsorgen har kommit att fokuseras alltmer genom den debatt som pågår om kvaliteten inom verksamheten. Politiskt är detta socialtjänstområde mest prioriterat och ambitioner finns att skapa förutsättningar för en även i framtiden god kvalitet. Kvalitetsutvecklingsarbete pågår i samtliga av länets kommuner och även regionalt har avsatts resurser.

Pågående förbättringar är standardhöjning av särskilda boendeformer. Inom ramen för Kunskapslyftet sker en kompetenshöjning inom vårdområdet för personer som saknar eller har låg utbildning. Tolv kommuner i länet har utarbetat rutiner för anmälan om övergrepp i vården.

- oroande utvecklingstendenser:

Den centrala nivåns politiska ambition att utveckla äldreomsorgen står i ett slags motsatsförhållande till de besparingskrav och den kärva ekonomi som kommunerna har. Det finns stora behov av insatser i form av anpassad personalitet inom vården, kompetensutveckling och utbildningssatsningar för att klara framtidens personalförsörjning. Arbetsledartätheten har minskat och medfört att arbetsledare fått större ansvarsområden.

En växande grupp inom äldreomsorgen är särskilt vårdkrävande personer och där vårdssituationen kräver en hög handlingsberedskap och specialkunskaper hos personalen.

I länets två största kommuner, Norrköping och Linköping, drivs en stor del av äldreomsorgen i privat regi. För Linköpings del är andelen så stor som en tredjedel. Länsstyrelsen värderar inte detta förhållande men kan konstatera att en konsekvens av beställarutförarorganisationen, vid byte av vårdgivare i vissa fall lett till att personalen helt eller delvis bytts ut, verksamheterna förlorar i kontinuitet etc. Länsstyrelsen har även sett exempel på att planering och utvecklingsarbete stannar upp under anbudsgivningsperioder.

Det finns anledning att tro att händelser som faller inom begreppet övergrepp i vården ej anmäls. Det kan bero på brister i berörd personals kunskap om gällande rutiner.

Brister (beskriv och bedöm de brister som uppmärksammats under året):

Kommunernas brister angående fastställande av avgifter och jämkning kvarstår.

I vissa kommuner hänvisas fortfarande äldre att söka socialbidrag vid sviktande betalningsförmåga. I vissa fall har det förekommit brister i samarbetet mellan kommuner och landsting när det gäller insatser för särskilt vårdkrävande.

I enskilda tillsynsärenden har det framkommit brister i handläggning och dokumentation.

Handikappomsorg

Kvalitativt underlag

- ***Tendenser (beskrivs i relation till tidigare års iakttagelser, har de förstärkts eller försvagats, samt tendenser som uppmärksammats först under året)***

- positiva utvecklingstendenser:

Under 1998 skedde en fortsatt utökning av antalet LSS-boenden i länet. I sammanhanget kan även noteras att antalet nyetableringar av enskilda verksamheter haft en snabbare ökning än tidigare. De enskilda verksamheterna riktar sig också mer och mer mot personer med svåra funktionshinder som är starkt utåtagerande.

- oroande utvecklingstendenser:

Den successiva ökning av det totala antalet LSS-insatser som skett de senaste åren uppfattas av flera av länets små och mellanstora kommuner som alltmer svårbemästrat ur ekonomisk synpunkt.

Länsstyrelsen har också noterat att kommunerna under året i flera fall haft problem att hitta fungerande boenden/insatser för funktionshindrade med stora och vårdkrävande behov. Här sammanhänger också en för den vårdande personalen allt svårare och mer pressad arbetssituation med åtföljande risk för utbrändhet som följd.

• **Brister** (beskriv och bedöm de brister som uppmärksammats under året):

Signaler har framförts om ett ökat behov av resurser till anhörigstöd för funktionshindrade. Ett förhållande som utan tvekan måste bedömas som störst för gruppen funktionshindrade barn och ungdomar där syskon och föräldrar, ofta i en ny och svår situation, i många fall är i akut behov av stöd.

Änjo kan konstaterats att mycket få funktionshindrade har individuella planer upprättade. Den enskilde har enligt 10 § LSS rätt att begära att en plan upprättas där man kontinuerligt kan följa och utvärdera individens boende och andra insatser. En plan som i många fall kan bidra till att förhindra felaktig vårdinsatser samt även vara till nytta när insatser ska beviljas eller omprövas.

Under året har inga anmälningar om övergrepp kommit in till länsstyrelsen. Länsstyrelsen har i ett fall, utifrån en tidningsartikel, på eget initiativ öppnat ett tillsynsärende avseende Motala kommun. Av artikeln framgår att en vårdare åtalats för övergrepp mot flera vårdtagare i ett kommunalt gruppboende. Länsstyrelsen ställer sig frågan hur kommunernas rutiner för hantering av anmälningar fungerar och hur stort mörkertalet är.

Omsorg om psykiskt funktionshindrade

Kvalitativt underlag

- **Tendenser** (beskrivs i relation till tidigare års iakttagelser, har de förstärkts eller försvagats, samt tendenser som uppmärksammats först under året)

- positiva utvecklingstendenser:

Gruppen psykiskt funktionshindrade och dess stora behov av tillgång till daglig verksamhet har under året uppmärksammats i större utsträckning än tidigare.

- *brister*

Situationen för psykiskt funktionshindrade när det gäller möjligheten att få en meningsfull daglig sysselsättning är dock fortfarande mycket svår då gruppen i det här fallet inte omfattas av LSS rättighetslagstiftning.

I denna årsrapports utarbetande har förutom undertecknade deltagit socialkonsulenterna Christina Halldén, Inger Winkelmann, Åke Wännman samt byrådirektörerna Chatarina Hafström och Jörgen Sperens.

Bo Silén
Socialdirektör

Anne Marie Strid Schultz
Socialkonsulent

Bilagor

Sammanställning över 1998 års rapporter
Diarieförda ärenden 1998
Diarieförda ärenden tillsyn och rådgivning 1998

Sändlista

Socialdepartementet, socialminister Lars Engqvist
Finansdepartementet, Länsstyrelsenheten
Socialdepartementet, IFO-enheten
Socialstyrelsen, Gd Kerstin Wigzell
Socialstyrelsen, Sociala tillsynsenheten
Socialstyrelsen, Socialtjänstavdelningen
Socialstyrelsen, Äldrenheten
Socialnämnderna eller motsvarande i länet
Östergötlands Kommunförbund